

Erfgoedrapport Breda 60

Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage

4.2 Haagdijk en Vijfhuizen

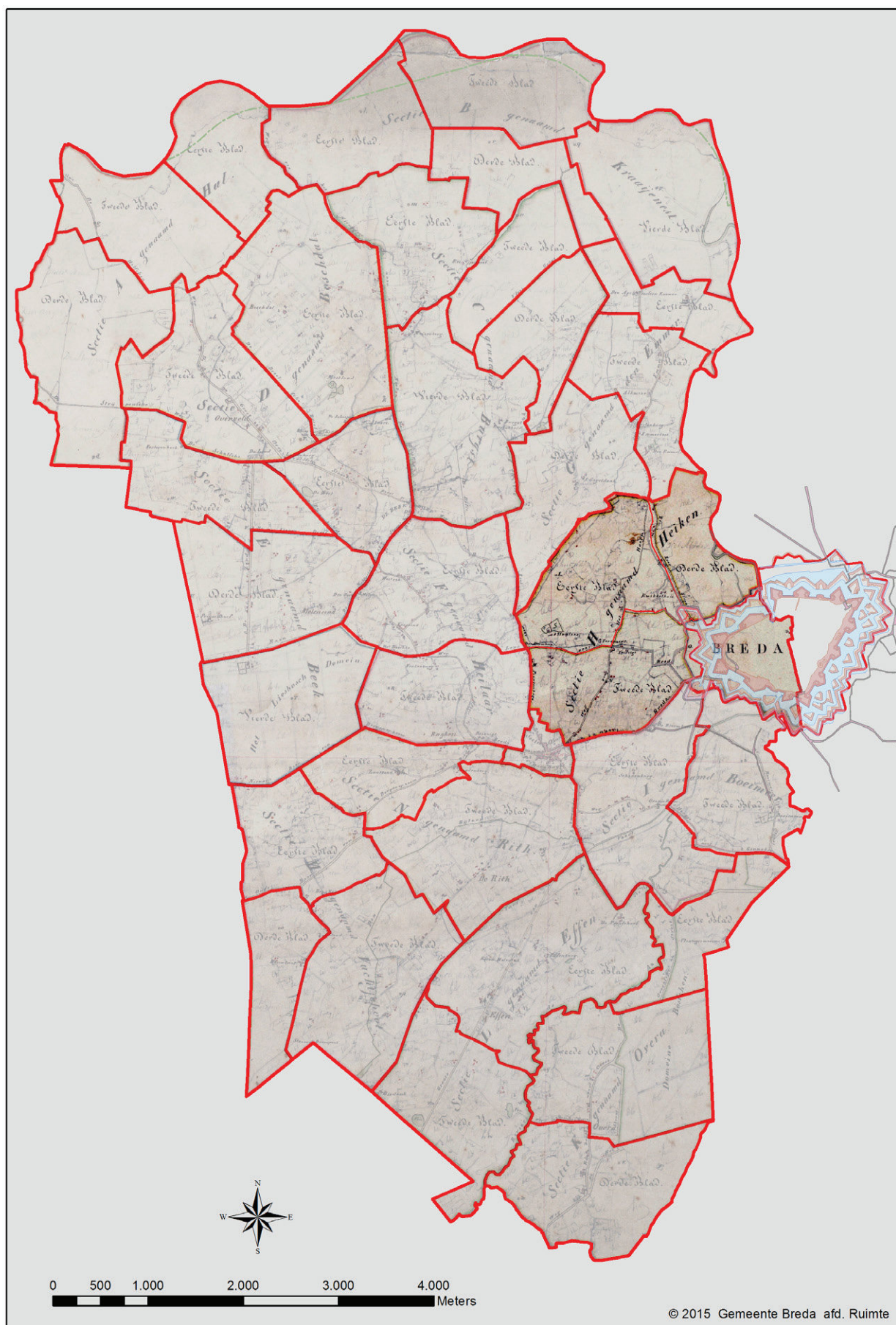
Chr. Buiks

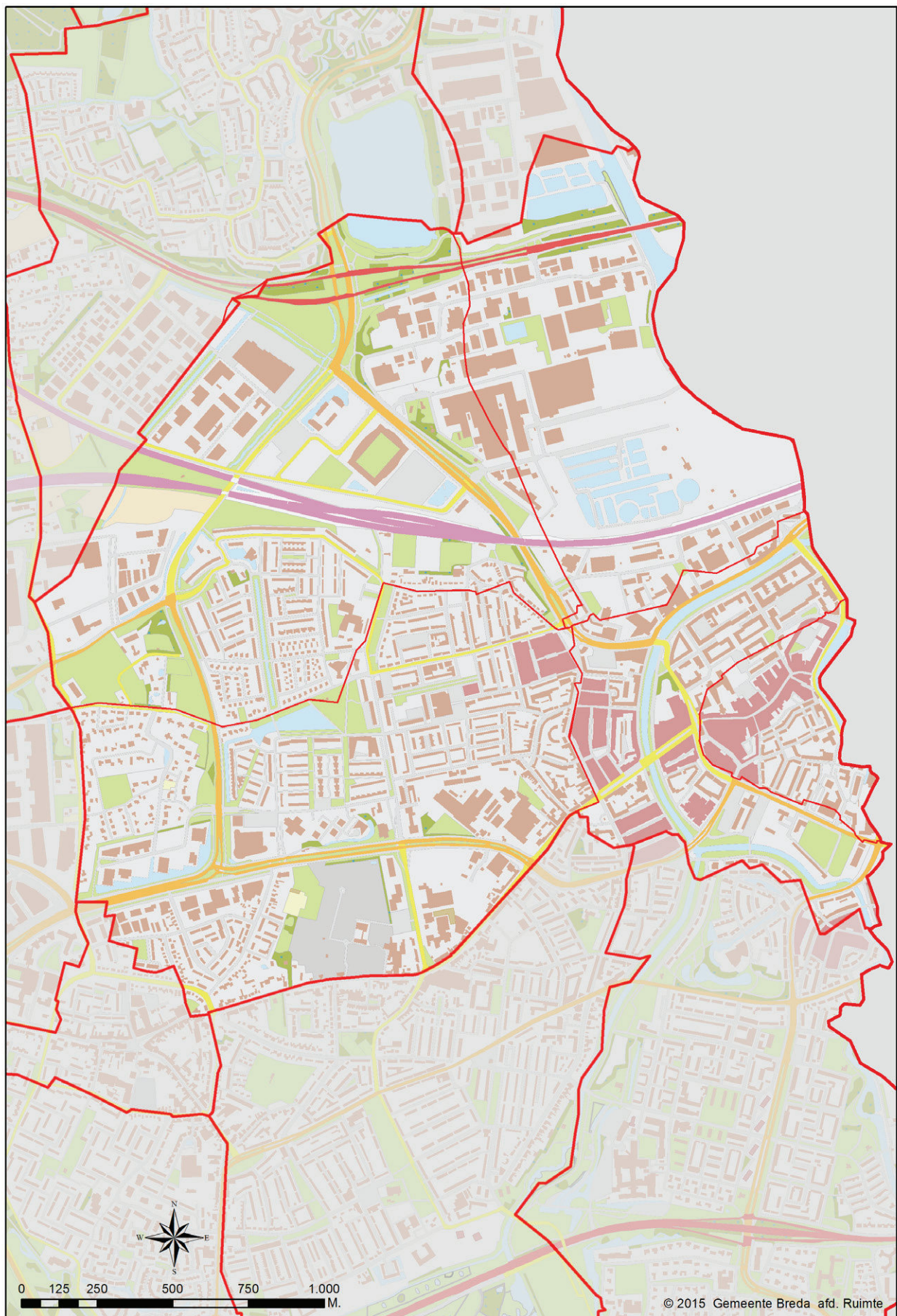

Gemeente Breda

4.2

HAAGDIJK EN VIJFHUIZEN

Ligging van Haagdijk en Vijfhuizen op de diverse kadastrale minuutplannen, geprojecteerd op de huidige topografie.

Toponiemen van Vijfhuizen op het kadastraal minuutplan Heiken sectie/blad H2 uit 1824.

Toponiemen van Haagdijk en Vijfhuizen op het kadastraal minuutplan Breda sectie/blad A2 (zie inzet) en Heiken sectie/blad H3 uit 1824.

4.2 HAAGDIJK EN VIJFHUIZEN

AABROEK – 1554 – RH121, F27

Beemden in dAebroeck.

Broek, 'moeras', bij het water de Aa, dat is de oude naam voor de Mark.

Aa was in de Middeleeuwen een soortnaam voor water.

ACHTERSTE HALF BUNDER – 1560 – R465, F34

Stuck beemden: dAchterste Half Buynder, half bunder, omtrent sRuyseners watermolen, tegens de waterstap aldaer.

Een half bunder is tweehonderd vierkante roeden ofwel 0,65 hectare.

AKKERVEKEN – 1415 – G, F8V

Op Cruysbloc ghelegghen doert Ackerveken ter Haghe waert.

AKKERVEKEN – 1415 – G, 40

Op Cruysbloc doer 't Ackerveken ter Haghe waert.

Veken 'hek van palen en gevlochten takken', dat de dorpsakker van de Hage afsloot.

ANTWERPSEBAAN – 1642 – R532, F260

Stuck saeylants recht buyten de Haechdijckse poort, oistwaerts aen 't contourscherp ende de Antwerpsche Baene, zuytwaerts eensdeels aende Loopschans met een reepken lants noch overgebleven synde aan de noortsyde daarvan alnu de Bane wert gemaect.

ANTWERPSEBAAN – 1672 – R540, 2 MEI

Aende Waterstap bij de Antwerpsche Baen.

ANTWERPSEBAAN – 1712 – R736, F180V

Erffbruyckwech over 't Lant van de voors. Backers daer inne hy op heden gevest is, ten tijde en wijlen dat de Antwerpse bane, loopende langhs deser stadsvesten aldaer behoorlyck sal sijn gemaect ende herstelt, soodanigh dat men den selven wegh gemackelijck met kar en peert bij wintertijde sal connen gebruycken maer langer niet.

ANTWERPSEBAAN – 1742 – GP272, F22

Aende Antwerpse Baan.

Grote weg naar Antwerpen. Huidige Oranjeboomstraat en Talmastraat.

ANTWERPSEPOORT – 1646 – R533, F259V, 260

Lants buyten de Antwerpse poorte.

ANTWERPSEPOORT – 1678 – R729, F66

Saeylants buyten de Antwerpsche poort, inde Haeghstraet onder de jurisdicite van de hage.

ANTWERPSEPOORT – 1729 – RH100, F29V

Zaaylant buyten de Antwerpse poort aanden Leursen Wegh.

ANTWERPSEPOORT – 1730 – RH100, F29V

Buyten de Antwerpse Poorte aande Leursenwegh.

ANTWERPSEBAAN, OUDE – 1712 – R736, F179V

Huys neven de Oude Antwerpse Bane, suytwaerts t'Molenstraetien.

Blijkbaar was de Antwerpsebaan in 1712 in reparatie en kon deze weg niet gebruikt worden. De Antwerpsebaan liep via Zundert naar Antwerpen.

ASSENHOF – 1529 – R706, F40V

Stuck lants: den Assenhof, mette schuere daerop staende 340 roeden, buyten den Haighdyck, omtrent tegens den watermolen over.

De familienamen Van As en Assen kwamen in 1947 nog voor in Noord-Brabant.¹

Hof, 'met heggen omgeven perceel, dicht bij de boerderij', hier van een familie As?² Of een hof bemest met as of waar een ashoop op lag? As van turf, de meest gebruikte brandstof, werd altijd bewaard, om als meststof voor weilanden te worden aangewend. Assenhof moet identiek zijn met het in 1523 Massenhof (zie onder). Zou deze laatste vorm dan de oorspronkelijke zijn?

BAKKERSBOSKE – 1634 – P124, F25V

Een gemet bosch int Goor achter Vyffhuysen: Broer Backers bosken.

Bos van een persoon met de bijnaam Broer Backer.

BARAKKEN – 1646 – R533, F284

Erven een bunder, binnen de mueren van de Baracken gelegen achter Gampel alnu tot een bleijck geappropriieert zynde.

Militaire barakken.

BEDDEN, LANGE – 1581 – R485, F132

De Lange bedden, twee lopensaet.

Het element bed was in de zeventiende en achttiende eeuw bijzonder populair. Veel akkers met winterrogge werden in bedden gelegd: tussen de bedden, bestaande uit een tiental of twaalfstal ploegsneden, werd een extra diepe voor geploegd (soms werd met de schop nog extra aarde uit de voor gespit). Doel: waterafvoer, zodat het graan niet verdronk.

De vermelding van de Lange Bedden in 1581 is vroeg. De meeste beddenamen komen pas in de zeventiende eeuw op.

BEEKWEIDE – 1802 – RH283, F221

Twee percelen weyde of land: de Beekweyde, groot het eene 3/4 bunder, aan de Oude Antwerpse Baan, het andere twee gemet.

Weiland gelegen aan een beek, de Weerijs?

BEEMD – 1800 – II-15, 434, F29V

¼ bunder: de Beempt, daar de redoute of schans in gelegen heeft buyten de Haagsche Poort in de Saart, aan deeze syde van de Weerryze of Moervaart.

Beemd, 'hooiland'.

BERKHEINING – 1509 – R418, F101

Stuck lants: de Berckheyninge, ontr. de watermolen geh. Ruyseners watermolen.

Heining, 'met wal en heg omgeven stuk grond, gewonnen op de heide', meestal groot van omvang en gebruikt voor de teelt van rogge. Hier met berken in de heg.

BIJLTJE – 1660 – R537, F44V

het Bijltken.

Bijl is een vormaanduiding voor een perceel met een breed en een smal gedeelte, lijkend op een bijl.

BIJVANG – 1729 – RH100, F52V

Huys, schure, boomgewassen hoff en moeslandt, 4½ gemet, tendeele onder den Byvanck der Stadt Breda, ten deele onder de Hage.

Het WNT geeft voor Bijvang: 'Middel Nederlands bivanc 1. Eigenlijk de ruimte binnen zekere grenzen besloten. 2. Uit het begrip van grondgebied ontstaat dat van bijbehorende grondgebied, iets waartoe ook de vorm van het woord aanleiding kan hebben gegeven. Ook grondgebied bij een stad, namelijk banmijl'.³ Binnen dit grondgebied, meestal een mijl (1,852 kilometer) mochten zeker in oorlogstijd, geen huizen gebouwd worden om een vrij schootsveld te houden. De bijvang hoorde juridisch bij de stad, maar lag buiten de muren.

BLAUWE LEEUW – 1524 – R430, F72

Corn. Willem Peter Roevers geeft aan zijn dochter Jehenne X Thomas Janssen van den Brande een huys en erve met zynre toebeh. metten weghe, verwhuyse ende den bachuyse en hove dair achter: den Blaeuwen Leeuwe, achter totde Marcke toe.

Huisnamen met het element leeuw zijn bijzonder talrijk, vooral de Gouden Leeuw is bekend. Hier was het blijkbaar een ververij.

BLOKBROEKEN – 1800 – II-15-434, F72

Stuk lands: de Blokbroeken, groot twee lopensaet, volgens een vestbrief dd. 20 juni 1512.. en gevoegd tot eenen grooten akker in de Hagestraat.

BLOKBROEKEN – 1802 – II-15-435, F39

een perceel: de Blokbroeken, in de Haagstraat.

Broek, 'moeras', hier in blokken gedeeld? Blok, 'omsloten stuk grond', meestal weiland en dan afgesloten door sloten.

BOEIMEERSESTRAAT – 1665 – R538, 184V

Aende Boymeerse strate.

Straat naar het gehucht Boeimeer.

BOKSBRAAK – 1377 – ARA, BRUSSEL, CVB 5109

Lands ane die eene side Boxbrake ghelegen.

BOKSBRAAK – 1805 – II-15-436, F32V

Een perceel: de Bockxbraake, in de Haagstraat.

Boksbraak komt in enkele dorpen voor, onder andere Teteringen. Bok kan een persoonsnaam zijn. Maar bok kan ook wijzen op de slechte kwaliteit van de grond.

Een braak is een ontginning.

BOLLAARTSGRACHT – 1415 – G, 33

Stuc lants heit Aert Bollaertsgracht ghelegghen in die Donc, neffens Bollekensgracht.

Een gracht is een wal. Het stuk land is genoemd naar de omgevende wal. Bezit van Aart Bollaarts.

BOOM – 1641 – R532, F121

Beemden buyten den Boom in de Donck onder d'Abroeck.

Identiek met Draaiboom.

BOOMGAARD, OUDE – 1530 – R706, F85

Stuck weyden: den Ouden Boghaert, een veertelsaet.

BOOMGAARD, OUDE – 1533 – R706, F207

Stuck weyden: den Ouden Boghaert, buyten den Haeghdyck, tusschen den Ouden Watermolen en de Groote Wyndmolen, noortwaerts aenden Honsbeemdt, oostwaerts aende marck.

BOOMGAARD, OUDE – 1619 – R720, F215

Stuck lants: den Ouden Boomgaert, by de Keyersmolen, oostwaerts aende Antwerpsche Bane, noortwaerts aen het Molenstraetken.

Voormalige boomgaard. Princenhage had eeuwenlang veel boomgaarden: de nabijheid van Breda zorgde voor een goed afzetgebied voor het fruit.

BREDE WEG – 1513 – R420, F65

Huysinge.. in de Haighstrate byden Breeden wech.

Is bedoeld een deel van de Haagstraat zelf??

BROER BAKKERSBOSKEN – 1634 – P124, F25V

Een gemet bosch int Goor achter Vyffhuysen: Broer Backersbosken.

Bos van Broer Bakkers.

BROUWERSAKKERS – 1569 – R715, F102

Stuck lants: Lammen Brouwersackers, een bunder, inde Haechstrate.

Akker van Lambrecht Brouwers. In 1543 stond er in Vijfhuizen een brouwerij: Voor schepen van Breda en de Haghe bekennen Jan, Aert en Baernaert wylen Mercelis Ruyseners dat zij eertyts voor Anthonis hunnen broeder betaelt hebben de huysinge, poortstalle (?), brouwhuys, torfhuys, hovinge en erffenisse mette toebeh. en erve, half bunder, verkregen van J. Rombout sGrauwen buyten den Haeghdyck, tusschen de twee wyndmolens.

Blijkbaar stond een deel van dit perceel onder Breda en een deel onder de Hage, want schepenen van beide banken staan over de akte, R709, fol. 163.

DIRKSMOLEN – 1555 – R460, F8V

Jan Aert mercelis Ruyseners pacht de yerste wyndmolen buyten de Haeghdyck genaemt Dyrxmolen, over 1555 voor 260 gulden.

Molen in bezit van de familie Dirks.

DONK – 1479 – AANK. TITELS HAGE 2

Stuck beemden in die Donck.

DONK – 1505 – R416, F243

Opte Donck.

DONK – 1533 – R706, F173

Stuck weyden: den Donck, een bunder.

DONK – 1560 – R465, F176V

dOverschot van twee stucken beemden die meestendeel aende wallen zyn geemployeerd inde Donck.

DONK – 1598 – R718, F46

Beemden onder de Vyerschare van de Hage in de Donck.

DONK – 1601 – R718, F172

Twee stucken beemden, d'een: den Stelbeemdt inde Donck, soo onder Breda als de Hage respective gelegen.

DONK – 1641 – R532, F121

Buyten den Boom in de Donck, onder d'Abroeck.

DONK – 1669 – R539, F55V

De Polders d Abroeck en de Doncq liggende soo onder Breda als de Hage.

Donk 'opduiking in moerassig gebied'. Dit gebied vormde blijkbaar een poldertje: Cornelis van Bergen en Henrick Cornelis van de Leur, beyde gesworens van de Polders de Donck en d'Abroeck taxeren twee percelen beemden, 1666, R538, fol. 217v, 218.

Men heeft donk ook wel willen interpreteren als 'moerassige terreindepressie, tijdelijk ondergedompeld land, poel',⁴ maar dit zal alleen opgaan voor de ook als donk aangeduide omgeving van de echte donk: de naam breidde zich in de loop der eeuwen van de opduiking uit over het aanliggende, moerassige gebied (zoals op diverse plaatsen in de Baronie te constateren valt). De Donk was ook de naam van een zijtak van de Mark. Genoemd naar een donk (de bovengenoemde Donk) waar deze tak langs stroomde.

DONKBRUG – 1512 – R420, F44

Een half bunder weyden in de donck, voir ontrent de Donckbruggen.

DONKERSTEEG – 1439 – ND1397

Weide gelegen buyten Breda.. aen die Donckersteghe.

DONKERSTEEG – 1517 – R424, F7V

Weyden buyten den Haeghdyck opten Fellenoot, de Donckerstege opte noortzyde.

DONKERSTEEG – 1535 – R707, F135V

tCleyen Ghoerken tot Vyffhuijsen omtrent de Donckerstege.

DONKERSTEEG – 1570 – R715, F42

Stuck beemden int Donckersteeghsken.

DONKERSTEEG – 1583 – R486, F84

De Donckerstege.

In 1654 spreekt men van in Princenhage van 'het doncker oft out straetien' RH 132, fol. 20v. Mogelijk is donkersteeg dus een steeg die door weinig gebruik niet meer duidelijk als steeg te herkennen was. Een steeg is oorspronkelijk een stijgende weg, maar in de Baronie lijkt dat stijgen weinig voor te stellen: het landschap was hier vrij vlak. Donker zou ook samen kunnen hangen met donk 'hoogte in moeras', en dat blijkt gezien de oudere vermeldingen van Donksteeg inderdaad waarschijnlijk het geval te zijn. Zie onder.

DONKSTEEG – 1471 – BEGYNH. 163

Hof gelegen in de Doncstege; huys aenden Haeghdyck opten hoeck van de Doncstege.

DONKSTEEG – 1718 – ND8997, F11V

Beemt te Uijthuysen by de Doncksteege.

Steeg bij het gebied de Donk, bij de Haagdijk. De huidige Dieststraat, maar ook het weggetje buiten de wallen in het Abroek in het verlengde van de Dieststraat.

DONKSTRAAT – 1537 – R442, F6

Huys en erve aent Donckveken, suytwestwaert aende Doncstrate.

DONKSTRAAT – 1642 – R532, F262V, 263

Beemden buyten den Boom in d'Abroeck, oistwaerts de Donckstraete.

DONKVAART – 1507 – R417, 174

De Donckvaert.

DONKVAART – 1670 – R540, F555

Augustyn de Cnodder, weert in Diest, opden Haghdyck alhier te Breda heeft gecocht seecken hoff opden Haghdijck over de Donckvaert aldaer.

Vaart gelegen bij het gebied de Donk, onder Breda. Zijtak van de Mark. Of het een natuurlijk water is, dan wel een gegraven waterloop, is niet duidelijk. Ook archeologisch onderzoek heeft hier nog geen uitsluitsel geboden.

DONKVEKEN – 1537 – R442, F6

Opten Haighdijc aent Donckveken.

Hek dat de Donckstraat afsloot bij de Donckvaart.

DOORNBOOM – 1575 – R715, F159V

Stuck lants: den Doornboom, vijf lopensaet, opten hoeck van de Heuvelstrate.

Een doornboom is een meidoorn of een sleedoorn.

DRAAIBOOM – 1636 – R530, F27V-29V

Buyten de Haechdijckx poorte aenden Drayeboom op t'Hoecxken aldaer.

Afsluitboom in een straat, de Fellenoord, die dicht gedraaid kon worden.

DRIE LELIES – 1640 – R532, F45, 46

De erfgen. van rentmr. Adr. Bacx verk. 1/8 part in t huys: de Drie Lelien, opten Haechdyck.

DRIE LINDEKENS – 1682 – R729, 217

Buyten de Haeghdijcx poorte omtrent de Drie Lindekens.

DRIE LINDEKENS – 1708 – R735, F5

Aende noortzyde van den Steenwech ofte Haaghstraete omtrent de Drije Lindekens.

Huisnaam. Stonden er drie lindenbomen voor het huis?

DRIE RINGEN – 1631 – R723, F32-35

Franchoy van der Poels huys.. naest thuys: de Drie ringen.

Drie was een erg frequent gebruikt telwoord in huisnamen.

DRIEHOEK – 1714 – R737, F111

een perceel hofflant aende Blomcool: den Drijehoeck (ten dee leen), in de Haeghsestraet aenden Steenwegh ofte straet.

Vormaanduiding.

DRIES, LANGE – 1636 – R530, F29V

Beemden oft weyden: den Langen Driesch, oistwaerts aende Wechreyse.

Dries betekent 'huisweide' of 'uitgeputte akker'.

DUITENHUISJE – 1710 – R736, F57V

Andries Talboom wonend in het Duytenhuysje buyten de Haaghdyxe Poorte.

DUITENHUISJE – 1790 – RH112, F216

Agter het Duytenhuysje aan de Leurse Baan, oost en noord de Leurse Baan.

DUITENHUIS

Het Duitenhuis was een geheel van hout opgetrokken herberg met speeltuin onder Princenhage. Het brandde in den nacht van 12 op 13 oktober 1892 geheel af.

Blecourt, Willem de: Volksverhalen uit Noord-Brabant (Utrecht/Antwerpen, 1980), p. 241 (citeert Sassen, Aug.H.: Volkssprookjes, Bijgeloof, in: Tijdschrift voor Noordbrabantsche geschiedenis, Taal-en Letterkunde 1, p. 172-175).

Herberg waar tol betaald moest worden voor het gebruik van de Steenweg. Bij het Duitenhuis werd de Duitenhuismarkt gehouden. In 1890 werd Duitenhuis zelfs de wijknaam voor het begin van de Haagweg en de aangrenzende straten. Na de annexatie van 1927 is de naam weer verdwenen.

DUITENHUISLOOP – 1880 – GP1914

De Duitenhuisloop, aanvangend aan den steenweg van Breda bij percelen I 819, lopende door de Heuvel en uitmondende in de Aa of Weerij, lang 520 meter.

EENDVOGEL – 1619 – ND8414, F18

Jan van Deij, schipper, huijs op de Haechdijck: den Eijndvogel.

Eendvogel 'eend'.

EMERPAD – 1671 – R728, F31V

Inde Goiren, tegensover de Rodute, daer den padt naer den Eemere overloopt.

EMERSEWEG – 1530 – R706, F102

Den Raepkoeck int Roethe, neven de Leeghstrate opten wech dairmen ten eemeren wairt gaet.

FORTUIN – 1701 – RH136, F42V

In deze herberg, waarvan Willem Lafleur de bezitter was, speelde zich op zaterdag 1 januari 1701 een vechtpartij af tussen Lambrecht Heestermans, vorster, en Adriaen Janssen van Beeck. Van Beeck trok een mes en riep 'honsvoth, staet vast'. Van Beeck sneed en stak met het mes, waardoor de vorster een snede in zijn rok kreeg. De vorster pakte hem op en smeed hem tegen de vloer, zeggend 'kerel en treckt in toecomende geen mes op henluyden meer, want indien ik nu wou soude u den hals kunnen breken, maer ik wil u niet slaen terwyl ik vorster ben'. Fortuin is een wensnaam.

FUIK – 1661 – R726, F199

Hoj ofte weijlants onder Breda buyten de haechdycksche poorte opte Weerreyse, suytwaerts den waterloop: de Fuyck.

FUIK – 1665 – R538, F184, 185

Een bunder saeylants: de Fuyck, onder de jurisdictie deser stadt Breda, achter den watermolen aent Verlaet, oostwaerts aende Boijmeerse strate, suijtwaerts aenden waterloop, westwaerts het Manhuys erve en de noortwaerts aende Torffvaert.

Mogelijk is Fuik een familienaam.

Vergelijk In de Crocht, suytwaerts Peeter Janssen alias Fuijck, 1610, R719, fol. 168; Peeter Jan Bunsart Fuyck, 1634, P124, fol. 22.

GAMPEL – 1295 – ST. BERNAARD, CART. B11

Beemd van W. de Beymere, situm apud Ghempel.

GAMPEL – 1529 – R706, F33V

De Zaert, over gampel.

GAMPEL – 1603 – R718, F235V, 236

Twee stucken hooy oft weylants, houdende tesamen met hetgeene daervan tot deser stadsfortificatie is ingegraven ende daer jegenwoordich noch een rodoute op staet, daervan de pre-tentie mede vercoft wert, omtrent $\frac{3}{4}$ bunder, gelegen buyten deser stadt van Breda, over Gampel, suytwaerts de Spie end en noortwaerts de voors. deser stadtswercken ende dRodute aldaer.

Gampel <Gan-apa-lo. Gan betekent waarschijnlijk monding (zoals het eerste lid in Genk, Gent en Ginneken). Apa is een bestanddeel dat in veel waternamen voorkomt. Lo kan staan voor 'open bos op hoge zandgrond', maar ook 'waterloop'.⁵ De Gampel was één van de twee takken waarmee de Weerij in de Mark uitmondde. De naam moet overgegaan zijn (zoals zo vaak gebeurt) op het aanliggende gebied.

GAMPELBEEMD – 1501 – R415, F298V

Stuck beemden: den Gampelbeemdt, beneden de Gampelbrug neven de Marck.

Plattegrond van Breda door Westenhout uit 1795. Ten noorden van de stad is duidelijk, links van de rivier de Mark, de polder Abroek te zien.

Beemd, 'hooiland'gelegen in Gampel.

GAMPELSEBRUG – 1504 – R416, F217V

De Gampelsche Brugge.

Brug waarmee de Gampelstraat (huidige Pelmolenstraat) de Gampelvaart kruiste.

GAMPELSEMOLEN – 1504 – R416, F217V

Achter de Gampelsche Molen.

Een watermolen?

GEERAKKERKE – 1658 – R536, 185

Percelen saeylants: het Geerackerken, 3/4 bunder, buyten de Haechdijcksche poorte in de Vijffhuijsstraete tegensover de Redoute aldaer, comende oostwaerts aen deser stadts conterscherp, suytwaerts ende noortwaerts aen 's heeren straeten ende westwaerts aen het Manhuijs opten haechdijck erve.

Akker met de vorm van een geer, dus met twee overstaande zijden die niet evenwijdig lopen.

GEERDEN – 1697 – R732, 165V

De Raepkoecken en de Geerden, een bunder.

Is bedoeld Geren? Of een perceel van Geerd?

GERSTVELD – 1538 – R443, F56

Vijf lopensaet lants: tGarstvelt, in de Leechstrate.

GERSTVELD – 1542 – R447, 149

dat Gastvelt, een veertelsaet.

Gast kan een nevenvorm bij garst, gerst zijn. Maar gast kan ook ontstaan zijn uit gaars, 'gras'.

GOOR – 1634 – P124, F21

Achter Vyffhuysen int Goor.

GOORKE, KLEIN – 1535 – R707, 135V

t Cleyen Ghoirken, twee lopensaet.

GOREN – 1653 – R725, F80

Saeylants ten deelte tot fortificatie der stadt Breda ingegraven, inde Gooren, oostwaerts de Stadtswercken, suytwaerts de Leurse baen.

GOREN – 1671 – R728, F31V

Inde Goiren tegenover de Rodute daer den padt naer den Eemere overloopt.

GOREN – 1742 – GP272, F47

Drie gemet inde Gooren omtrent Breda.

GOOR, KLEIN – 1535 – R707, F135V

Stuck lants, twee loepensaet: tCleyen Ghoerken, tot Vyfhuizen omtrent de Donckerstege.

Goor'moeras met venige bodem'.

Kort na 1637 werd een waterloop komend uit de Goren lopend naar het Abroek omgelegd: de sluis in de Goorstraat werd verlegd naar de Vijfhuizenestraat, waar de waterloop zijn nieuwe loop had gekregen, RH132, fol. 222.

GOUWBERG – 1660 – R537, 44V

den Gouberch.

GOUWBERG – 1709 – R735, F96V

een perceel saylant: den Goubergh, twee gemet aende noortsijde van de haeghstraet.

Gouw kan niet genoemd zijn naar een waterloop Gouwe, die in Holland en Friesland wel voorkomt, want deze naam is in Noord-Brabant onbekend.⁶ Wel is mogelijk een benoeming naar gelt 'onvruchtbaar, van dieren', een woord dat zeer waarschijnlijk ook van toepassing was op landerijen.⁷ Het WNT geeft voor gelt 'onvruchtbaar, niet melkgevend, ook met betrekking tot land gebezigd'.⁸ Gouw is dan een neenvorm bij gelt. Het element gouw vinden we in de Baronie bijvoorbeeld in de Gouwberg, Zandgouwen, Gouwblok etc. Het woord heeft vrijwel steeds betrekking op hoge zandgronden. Men zou ook kunnen denken aan de kleur van de bodem (geelachtig) of aan de goudsbloem (gele ganzenbloem) een veel voorkomend onkruid dat hele akkers geel kan kleuren.

GROOTVADERSWEIDE – 1614 – R720, 65

Stuck weijden: Grootvaders weijde, half bunder, buyten de Haechdycksche poorte tegens over Keijzers wintmolen, westwaerts aen 's heeren straete.

Weiland aanbestorven van grootvader.

HAAGDIJK – 1319 – CART. BEGIJNHOF, P26

Op den Haechdijck.

HAAGDIJK – 1368 – CART. BEGIJNHOF, P. 37

Aenden Haghedijc.

HAAGDIJK – 1409 – CART. BEGIJNHOF, P39

Marcelis van den Haghedyk.

HAAGDIJK – 1415 – G, F49V

Opden Haechdyc.

HAAGDIJK – 1529 – R706, F40V

Den Haighdijck.

HAAGDIJK – 1614 – R720, F56

Opten haechdijck.

HAAGDIJK – 1655 – R726, F27

Den Vrachtwagen opten Haeghdyck.

HAAGDIJK – 1722 – RH97, 32

T Out manhuys op den Adijck.

Oude vermeldingen van de Haagdijk zijn:

1400: opten Haechdijc, op den Haechdijck;⁹ 1425: opten Hadyc, opten Haechdijc, opden Haegdijc;¹⁰ 1427: opten Haqechdijc, opten Haedick, op den Haechdijc;¹¹ 1430 Opten Hadyc, opten Haechdyc.¹²

Het eerste lid van Haagdijk zal denkelijk de plaatsnaam Hage zijn, de korte vorm van Princenhage, op welke manier dit dorp eeuwenlang werd aangeduid. In enkele gevallen is dit eerste lid verkort tot Ha of zelfs A, waardoor men zou kunnen denken aan een waterloop de A. Gezien het sterk overwegen van de vormen met haag lijkt de eerste verklaring toch duidelijk meer waarschijnlijk. Over de aanleg van de dijken in de Baronie is een ordonnantie uit de zeventiende eeuw bewaard. In 1699 werd door Willem Hendrik per ordonnantie de aanleg van doorgaande wegen in de Baronie geregeld: ‘.. door de Heyden en vroenten van de eene plaats na de andere linierecht/voor soo veel sulks beqaemelijk kan geschieden/op te werpen, te maken en wel tonnerond te leggen, breedte, ruyme wegen, heijrbanen of Deijken ter hoogte van vier voeten en breete van twee roeijen en aan beijde de zijden met bequame slootten’.¹³ Deze dijken moesten ook beplant worden met eiken, essen en elzen, maar niet aan de zuidkant, want dan konden de wegen niet genoeg drogen in de zuiderzon. Het onderhoud van deze doorgaande wegen moest geschieden door het gehele corpus van een dorp. De vorster riep op bepaalde dagen uit elk huis een man op, die bekwaam moest zijn om de schop te hanteren; liefst moest hij ook een paard en kar meebrengen. Het onderhoud van de wegen had slechts betrekkelijk weinig effect. In de wintermaanden waren veel wegen onbegaanbaar. De in de lengterichting gelegen diepe sporen konden niet zijwaarts afwateren. Op diepe plaatsen bleven het water lang staan; met de karwielen werd dan modder van een dergelijke plek meegevoerd, waardoor de kuil nog dieper werd. In de heidestreken ging men vaak naast de bestaande weg rijden, waardoor hele waaiers van sporen ontstonden. De Haagdijk zou begin dertiende eeuw zijn aangelegd.¹⁴

In het jaar 1603 waren diverse huysen opten Haechdyck affgebrant. Syne Excellentie stelde 1000 gulden beschikbaer tot wederopbouw waarvan wij (stadsbestuur) sullen doen copen sparren, noortsche balckxkens en deelen. De huysen moeten opgetimmert worden met herde mueren en daken, R502, fol. 134.

HAAGDIJKSEPOORT – 1614 – R720, F64V

Buyten de Haechdycksche poorte.

HAAGDIJKSEPOORT – 1648 – R724, F287V

Onder de Haeghe by oft ontrent den Haegdycke poorte.

HAAGDIJKSEPOORT – 1666 – R538, F205, 206

Butende Haghdijckse poorte.

HAAGDIJKSEPOORT – 1708 – R735, F5

Buyten de Haeghdijckse poorte.

HAAGDIJKSE POORT – 1734 – RH101, 108V

Huysinge, schure oft stallinge... 4 ½ gemet, buyten de Haagdijske poorte aende zuitsijde van den Steenwegh, ten deele onder de stadt Breda, ten deel onder de Hage.

HAAGDIJKSEPOORT – 1734 – RH101, F108V

Huysinge... 4½ gemet regt buyten de Haegdycke poorte aan de zuitsijde van den steenwegh, ten deele onder de stadt Breda, ten deele onder de Hage.

HAAGDIJKSEPOORT, OUDE – 1547 – CART. BEGIJNHOF, P. 197

Een huys geheyten den Hase in deTolbrugstraete neven de Oude Haadijckepoorte.

HAAGSEVEKEN – 1525 – R431, F92

Huys en erve buyten Sinte Mertenspoort aent Haighse Veken.

Veken: hek van palen en gevlochten takken. Dit hek sloot de Fellenoord af, die in het verlengde lag van de Haagdijk.

HAANTJE – 1565 – R470, F114V

Anth. Anthonis Kicx verc. J.Pr.W. Roevers een huys en erve: tHaenken, metten hoofken opten Haeghdyck, neven thuys: het Blaeuw Leeuken opte westzijde, met gebruyck van den borywech tot achter opte Marck.

Haantje is een vrij zeldzame huisnaam.

HANENAKKER, MAAIKE – 1695 – R550, 7

Maeyken Aenenacker, een bunder.

Moet Aenen gelezen worden als Haenen? In Oosterhout kwam nogal eens de mansnaam Aen voor.

HAVERLOPEN – 1661 – R537, F135

Woonhuys opten Haechdyck neven thuys: het Haverloopen, toebehorend Jan Goris Dyrven kinderen.

Haver werd gemeten in een speciale maat, die groter was dan die van rogge. Die maat werd een lopen genoemd en was 24,5 liter groot.

HEVELD – 1529 – R706, F54V

Stuck lants, twee lop: tHeyveldeken, buyten den Haeghdyc omtrent de Watermolen.

HEVELD – 1613 – ND8974, F626

Rente op een stuck weyden: tHeijvelt, een veertelsaet by Ruyseners watermolen, welcke rente gecocht is met een silveren kelck (behoort aan het gilde van St. Jacob in de kerk van Breda, gesticht in 1373).

Veld met heide begroeid. Mogelijk waren de heivelden voordat het plaggensteken op grote schaal een aanvang nam veel gevarieerder van begroeiing, omdat de bodem nog rijker was. Er groeide niet alleen heide maar allerlei kruiden en ook grassen.

HEZE – 1499 – R415, F98V

Twee bunder erffs, in de Leeghstrate omtrent der Heze.

HEZE – 1524 – R430, 107V

de Heze.

Hees 'bos van laag hout, struikgewas' of 'jong beukenbos, later struikgewas'.¹⁵ Ook 'laag beukenbos, ook als veeweide in gebruik'.¹⁶ Beuken werden in de Baronie vrijwel niet geplant, wel eiken. De betekenis van hees zal dus struikgewas of jong bos van eiken zijn.

HOEKSKE – 1522 – R429, F98V

Stuck weyden, twee lopensaet: tHoeckken, westwaerts aende strate die te Vyfhuysen waert leydt.

HOEKVELD – 1634 – P124, F8

$\frac{3}{4}$ bunder beempden by Ruysenaers waetermolen: t Hoeckvelt, den wech nae deselve molen west en voorts aende Weechreyse.

Vergelijk Landts tegenover dOude Ruysenaers waetermolen, gelegen opden Hoeck p125,f13.

HOENSBEEMD – 1505 – R416, F231

Stuck beemden: den Hoensbeemdt, $\frac{3}{4}$ bunder, ontrent Ruysenersmolen, oostwaerts neven de Marck.

Hoen 'patrijs', veldhoen? Of een familienaam? Vergelijk Heynken die Hoen, 1415, G, fol. 16 en Adriaen Janssen de Hoen, 1545, R709, fol. 296v. Identiek met Hondsebeemd??

HOF, OUDE – 1723 – P129, F8V

't Land: den Ouden Hof te Vyfhuysen agter hare huijsinge aan den Dijk.

Voormalige hof. Een hof is een met heggen omgeven stuk grond, dicht bij de boerderij.

HONDSBEEMD – 1529 – R706, F54V

¼ bunder beemden: den Honsbeemt, omtrent den Wyntmolen.

HONDSBEEMD – 1533 – R706, F207

Den Ouden Boghaert, tusschen den Ouden Watermolen en den grooten Wyndmolen, noortwaerts aenden Honsbeemdt.

Hond slaat meestal op iets ongunstigs, bijvoorbeeld onvruchtbaarheid, moerassigheid. Identiek met Hoensbeemd?

IJZEREN BIL – 1564 – R714, F18

Jaspar Jan Claes sone verk. Peeteren de Hooge, Peterszoen, van Antwerpen geboren, nutertyt tot Breda wonend: de Huysinge, schure, bogaert, hovinge en erffenisse: den Yseren Bil (vgl. transfix van 1563, 16 november).

De namen IJzeren Pot en IJzeren Man zijn bekend bij Van Lennep en Tergouw, maar IJzeren Bil niet. Blijkbaar een zeldzame naam.

IJZEREN BIL – 1570 – R715, F7

Pr. Peters de Hooge verk. Jacop Jacop Costermans drie gulden uyt: huys, schuere, bogaert, hovinge en erffenisse mette toebenh. en erve: den Yseren Bil, inde Haeghstrate (belast met twee veertel aen Sint Kathelynendaele).

Heeft bil hier te maken met het zogenaamde billen van molenstenen, het uitdiepen van de gleuven om de steen weer goed te laten malen? Maar er stond geen molen in het huis.

KADIJK – 1756 – R1064

Hooyvelden van de Domeinen: vierde cavel: den Caadyck, gelegen langs den Conterscharp off de buytengragt vande stad, met de Rouwaert en aenwas vandien.

KASSEIWEG – 1684 – R730, 52

Den Verbranden Man, noortwaerts aenden Kasseywech.

KASSEIWEG – 1695 – R550, 174

De Casseywegh.

Met kasseien verharde weg, de Steenweg.

KATTENVELDJE – 1634 – P124, F21

Een gemet weyden achter Vyfhuysen int Goor, nu eenen garsdriesch: Cattenveldeken, wylen Wouter Jan Goderts Beljaerts inde Catte, brouwer opden Haechdyck.

Veld genoemd naar het huis waarin de eigenaar woonde: de Kat.

KEIZERSMOLEN – 1569 – R474, F79

Adr.W. Anthonis Graeuwen alias Ruezeler en Nicl. van Schagen beyde brouwers huren van de erfgen. Corn.J. Ruyseners nat. zoons de helft van den grooten Ruyseners wyndmolen buyten den Haeghdyck genaemt

Keysers molen, mette huysinge oft wooninge van jaersdach 1569 af tot halft maart 1570 om drie veertel en tien stuiver per week, beloopende per jaer 156 veertel en 26 gulden. Voor het huys zeven gulden per jaar en staende werck vier gulden per jaar.

KEIZERSMOLEN – 1614 – R720, F64V

Buyten de Haechdycksche poorte tegensover Keysers wintmolen.

KEIZERSMOLEN – 1615 – R514, 86V

Keysersmolen.

KEIZERSWINDMOLEN – 1634 – P124, FF41

Buyten den Haechdyck by Keysers wyntmolen.

KEIZERSMOLEN – 1668 – GP263, F29

Achter Keijsersmolen.

KEIZERSWINDMOLEN – 1742 – GP272, F22

Aan de Antwerpse Baane tegensover Keysers windmolen.

Molen genoemd naar de familie Keizers. Vergelijk Lyn Keijsers huijsken opte Vloet, 1620, GP260, fol. 5v.

In 1663 leggen diverse schepenen en ingezetenen van de Hage een verklaring af over de molens in Princenhage. Er stonden vanouds drie molens in dit dorp: de Keysersmolen, een korenrosmolen bij de Liesbossemolen en de Liesbossemolen zelf. De eerste twee waren vernietigd bij de belegering van Spinola in 1624-1625. De Liesbossemolen had te weinig capaciteit voor de hele gemeente, maar volgens plakkaat van 26 januari 1657 mochten de inwoners niet buiten de gemeente malen. De pachter van het gemaal in Breda Dionijs Wouter Mutsaers had in 1661 publiekelijk door de vorster laten afkondigen dat iedereen uit de Hage zijn graan binnen Breda mocht laten malen, mits betalende een stuiver per zak (zoals vanouds gebruikelijk was), R829, fol. 20, 20v.

KERKENVELD – 1585 – R485, 86V

het Kerckenvelt.

Bezit van de kerk van Hage of die van Markendaal of de Grote Kerk van Breda?

KERKPAD – 1646 – R724, 260

Saeijlants, in de Haeghstraet, west den Kerckpat.

Pad naar de Haagse kerk. Maar de ligging is niet duidelijk.

KERKWEG – 1415 – G, F17

Int Roet.. metten westenende ghelegghen ane die Kercwech.

Weg naar de kerk van de Hage? Of naar de Grote Kerk van Breda, die veel dichterbij lag?

KIJFVELD – 1559 – R713, 68V

Stuck lants: t Kyfvelt, een bunder in de Haechstrate.

Land waarover twist, onenigheid is geweest.

KLEIBEEMD – 1574 – R715, F131V

Stuck lants: de Cleybeemdt, half bunder, omtrent de Waterstap.

KLEIBEEMD – 1615 – R720, 105

Stuck lants: den Cleybeemt, half bunder, omtrent de Waterstap.

Beemd, 'hooiland' met kleiige bodem.

KLEIBERG – 1523 – R429, F220

Een lopensaet lants int Molenstraetken in de Cleyenberch.

KLEIBERG – 1527 – R705, F156V

Stuck lants, twee lopensaet inde Cleemberch op de haighdyck.

Berg met kleiige bodem. Blijkbaar een andere Kleiberg dan die op Eindhoven.

KLEERBERG – 1527 – R705, F156V

Stuck lants inde Cleerberch op de Haighdyck.

Verkeerd voor Kleiberg (cleemberch)?

KLOMPENSTRAAT VM

Straatje dat wegens het slijk bij voorkeur op klompen moest worden betreden? Pejoratief.

Ook genoemd Klompengang. Doodlopend straatje aan de Markkade.

KONTENSPIEGEL – 1508 – R417, F12V

Conflict tussen Roelandt de Roevere en Cornelis Joos en Dyrck Coenlis Moleneren uut saecken van een stuck erfs ende leeghten: den Kontenspiegel, tot Vyfhuysen buyten Sinte Mertens poirte.

KONTENSPIEGEL – 1575 – R715, F184

Stuck lants: den Contenspiegel, half bunder, buyten de Haeghdycxe Poorte.

KONTENSPIEGEL – 1575 – R715, 184V

Stuck lants: den Contenspiegel, half bunder, buyten de Haeghdycxe poorte.

Spiegel komt wel voor als aanduiding voor vochtig weiland, dat periodiek onder water staat.¹⁷ Kan ook volkshumoristisch zijn voor nachtspiegel, po.

KONTERSCHERP – 1636 – R530, F29V

Daeraff eenighe erve tot fortificatien ende Contrescherpen is afgegraven.

KONTERSCHERP – 1658 – R536, F184V, 185

Tegensover de Redoute aldaer, comende oostwaerts aen deser stads Conterscherp.

KONTERSCHERP – 1675 – R728, F167

Aen het Buersteede heyken, ooostwaerts de stadts Conterscarpen.

KONTERSCHERP – 1699 – P126, F38V

Binnnevroenten aen d'ouwde Contrescherpsgracht aende Haeghdyckse poort.

KONTERSCHERP – 1723 – P129, F3

Huysinge buyten de Haagsepoort, tegens de Contrescherpvest, oost de Contrescherpgragt.

Contrascherp: onderdeel van een verdedigingslinie.

KORENSCHEPEL – 1634 – P124, F11V

Peter Cornelis van Meer, schoenmaecker opden Haechdyck inde Corenschepel.

Schepel waarmee koren, graan, werd opgeschept. Hier een huisnaam.

KROON – 1560 – R713, 139

Adr. Prs. van Dongen, brouwer, verk. Thuis en erve: de Croon, 24 roeden, te Vyffhuyzen onder de vyerschare van de Hage, oostwaerts aen sheeren strate.

KROON – 1578 – R716, 1

Charyn Claes J. Mertenssen verk. Bast. Romb. Graeuwen X Aleyde Claes Janssen e. a. thuis en erve: de Croone, mette toebbeh. en hoff.

Veel voorkomende naam voor een herberg. Toespeling op de kroon van de koning.

LAAGSTRAAT – 1510 – R419, F89V

dLeeghstrate.

LAAGSTRAAT – 1530 – R706, F86V

Inde Leeghstraet.

LAAGSTRAAT – 1609 – R719, F143

Huys inde Leechstraete.

LAAGSTRAAT – 1568 – R714, F192

De Raepkoeck int Ruethe neven de Leeghstrate, daer men ten Eemeren waert gaet.

LAAGSTRAAT – 1631 – R527, 80V

Vyffhuysen oft Leechstrate.

LAAGSTRAAT – 1652 – R725, F74

Buyten de Haechdyck in d'Abroeck, west de Leegstraet.

LAAGSTRAAT – 1705 – R734, F77V

Aende Leeghstraet en der Stadts van Breda buytenvesten.

LAAGSTRAAT – 1711 – R735, F78

Aende Leeghstraet.

Laaggelegen straat.

LAAK – 1551 – R711, 91V

Beemden omtrent Ruyseners watermolen, westwaerts aenden waterloop: de Laeck.

Laak hoort bij lekken. In de Baronie is laak vaak de aanduiding voor een oude rivierloop, soms dichtgroeïend en verlandend. Een oude tak van de Weerijs? De Zaatmark?

LAZERIJ – 1634 – P124, F26V

Achter t'sieckhuys te Vijffhuijsen.

LAZERIJ – 1699 – P126, F109

Aghter 't sieckhuys te Vyffhuysen.

Huis waar de aan lepra lijdende mensen ('ackersiecken') een onderdak vonden. Het laatste geval in de Nederlanden van deze ziekte deed zich waarschijnlijk voor in 1644 te Mechelen. Maar in Princenhage hebben we een vermelding uit 1699: Peeter Hendricx de Cock, Lasarus, 1699, P127, fol. 493. Is deze vermelding overgeschreven uit het vorige cijnsboek van 1634? Rijke lieden die aan de ziekte leden konden een plaats krijgen in een lazerij, waar ze konden leven van een prebende (nadat hun bezittingen verdeeld waren tussen de erfgenamen en de instelling waar ze hun intrek namen); arme lieden moesten voorzien van een ratel gaan bedelen.¹⁸ Bij Teteringen/Breda en Princenhage en Etten stonden ook Lazerijen.¹⁹ In Haarlem en Ter Bank (bij Leuven) konden melaatsen zich laten onderzoeken of ze al dan niet de ziekte echt hadden. Als men terugkwam met een 'vuylbrief' werd er een mis opgedragen en was de melaatse gestorven voor de wereld: hij moest zich dan terugtrekken in een leprozerie.²⁰

LEE – 1426 – EC275

beemd: die Lee, in die Donck.

Lee, lei hoort bij leiden. Dus gelegen bij een een gegraven of vergraven waterloop. De water-naam Ley komt in de Baronie in sommige dorpen frequent voor, bijvoorbeeld in Ginneken; maar niet in Princenhage. Dat er een waterloop bij de in 1426 genoemde beemd heeft gelegen is niet uitgesloten.

LEEMPUTTEN – 1683 – R730, F12V

een perceel saeijlant: de Leemputten, buyten de Haeghdycxe Poorte in de Haechstrate.

LEEMPUTTEN – 1706 – R734, F137

een perceel saeylant, nu Hoflant synde buyten de Haeghdijxe Poorte: de Leemputten, een bunder, suytwaerts sheeren straete oft Baen.

LEEMPUTTEN – 1709 – R735, F78

een perceel say ofte hofflant: de Leemputten, een bunder, buyten de Haeghse Poorte.

LEEMPUTTEN – 1710 – R736, F21

een perceel saeylant: de Leemputten, tegenwoordigh hoff off boomgaert synde mette huy-singe, een bunder buyten de Haeghdyckse poorte, suytwaerts sheeren straete ofte Steenwegh aldaer.

Perceel waar leem gedolven was uit putten. De leem werd gebruikt voor het besmijten van weegten, voor de fabricatie van baksteen en voor vloeren.

LEEST – 1634 – P124, F5

Aende Waeystap ontrent den Leest in de Baene naer Antwerpen, bij de wateringe op de Wechreysen aldaer.

Genoemd naar een familie Van de Leest.

LEURSE PAD – 1607 – R719, F46

Aenden Leurschen Pat.

LEURSEPAD – 1611 – R719, F226V

By den Leurschen pat.

LEURSEPAD – 1651 – R535, F65

Aenden Leurschen pat.

Pad naar het dorp Leur. Niet identiek met de Leursestraat.

LEURSEWEG – 1730 – RH100, F29V

Zaayland buyten de Antwerpse Poorte aenden Leursen Wegh.

Eerste deel van de Leurseweg.

LOOPZEERSTEEG – 1631 – R723, F32-35

Opten Hoeck van Peer Loopzeere stege opten Haechdyck.

Steeg genoemd naar Peer Loopzeere. (Iemand die hard liep? Of iemand die moeilijk liep?).²¹
Huidige Rozemarijnstraat.

MARK, OUDE – 1518 – R425, 161

Ryethils en erfs over de Marck opte Grave,... voort omgaens aen d'Oude Marck.

MARK, OUDE – 1538 – R443, F9

Huys en erve omtrent sinte Mertenspoirte.. achter uitwegende totten sloot toe diemen noempt d'Oude Marck.

MARK, OUDE – 1626 – R824, F100

In de sloot wesende de Oude Marcke, bij dManhuys.
Voormalige Markloop.

MASSENHOF – 1516 – R424, F336

Een buynder lants: Massenhof metter schueren daerop staende, beneden den Haighdyck tegens Ruyseners watermolen over neven sHeeren strate op d'een syde.

Identiek met Assenhof. Massenhof zal een familienaam Mas(sen) bevatten < Thomas.

MOERVAART – 1800 – II-15-434, F29V

De Beempt, daar de redoute of chance in geleege heeft buyten de Haagsche Poort in de Saart, aan deeze zijde van de Weerryze of Moervaart.

Zie Turfvaart.

MOLEN VAN GAMPEL – 1537 – R442, F50

Erfgen. van Claes van den Brande verk. Dyrcken Henricx sone van der Mijl een huys en erve+ toebeh. metten hove: de Molen van Gampele, dwelc Jan Claes van den Brande eertyts van Peteren Willem Roeversz. vercregen heeft, opten Haighdyck.. achter comenden tot opten Marck.

MOLENBEEMD – 1374 – LVB4, 161

Enen beempt gheheiten die Molenbeempt.

MOLENBEEMD – 1425 – G, 361

Enen beemt die geheiten is den Molenbeemt, ghelegghen bij des Ruysseeneers watermolen.

MOLENBEEMD – 1575 – R479, 68

Den Muelenbeemdt.

MOLENBEEMD – 1848 – N158, 956

Molenbeemd.

Beemd gelegen bij Ruissenaarswatermolen.

MOLENBERG – 1634 – P124, F14V

Landts tegens den watermolen over den Molenberch.

MOLENBERG – 1695 – R732, 71V

een perceel saey oft hofflant: de Meulenbergh, half bunder, aende Antwerpsche Baen omtrent Ruysenaers Watermolen.

Berg waarop een windmolen stond.

MOLENDIJK – 1563 – R713, 267V

Weyden en Molendyck by sRuyseners watermolen.. den Molendyck streckende van de Weeghreyse totte Boeymersche strate met oock den hil ofte erffenisse comende tot aende den Weel.

MOLENDIJK – 1563 – R713, 287V

De Molendyck over de Weeghreyse van de molen tot de Vriesdoncx strate totte Boeymersche strate toe.

Dijk, 'enigszins verhoogde weg door moeras of heide', hier lopend naar de watermolen.

MOLENSTRAAT – 1506 – R417, F342

Gebuerstrate: de Molenstrate in de Haighstrate.

MOLENSTRAAT – 1507 – R417, F192

Stuck lants: die Molenstraate, een veertelsaet, omtrent die Haighstrate.

MOLENSTRAAT – 1525 – R705, F39V

Lants buyten den Haighdyck byden watermolen, noortwaerts aenden wech: dMolenstraetken.

MOLENSTRAAT – 1635 – R723, 142

Lants inde Haechstraete in de Leemputten, suytwaerts aent straetken: d'Meulenstraetken.

MOLENSTRAAT – 1664 – R726, F267V

Saeylants in de Haghstrate, suytwaerts het Molenstratien.

MOLENSTRAATJE – 1525 – R705, F39V

Lants buyten den Haighdyck noortwaerts aenden wech: dMolenstraetken.

MOLENSTRAATJE – 1709 – R735, F72

Hofflants, oostwaerts de Antwerpse Baen, suytwaerts het Molenstratje.

Dit Molenstraatje is waarschijnlijk identiek met de huidige Oosterstraat.

MOLENWERF VAN GAMPEL – 1501 – R415, F189

Erfs beneden den Gampelsche Molen.. streckende metten anderen eynde aen den Molenwerf van Gampel.

MOLENWIEL – 1563 – R713, 267V

Beemde oft weyde.. oostwaerts aenden Molenweel.

MOLENWIEL – 1567 – R714, F93

Welcken wech aldaer wel en tamelyck maekende van der straten vooraff tot achter toe opten weel vanden Ruysenaerswatermolen.

Weel betekent hier waterplas bij een watermolen.

NIEUWE VAART – 1567 – R714, F93

Jan Aernouts vander Vloet heeft verk. Jan Back, rentmr. slants van Breda 19 ½ roede erfs totte Nyeuwe Vaert oft riviere van des voirs. heeren myns Gen. Heere wegen gegraven synde, comende vande Oude Ruysenaers watermolen en midden door Jan Aernouts vander Vloet stuck beemden, inde Saert.

Nieuwe, gegraven loop van de Weerij.

NOORDAMMERSAKKER – 1694 – R732, 38V

een perceel saeylant: Noordammersacker, een gemet, oostwaerts de Leeghstrate.

NOORDAMMERSAKKER – 1705 – R734, F77V

een perceel saeylant: den Noordammers acker, een gemet, aende leeghstraet en der Stadts van Breda buytenvesten, westwaerts de Heystraete.

NOORDAMMERSAKKER – 1711 – R736, F68

een perceel saeylant: den Noortdammersacker, een gemet, aende Leegstraet en der stad van Breda buytenvesten.

Bouwland van de familie Noordam. De familienaam Noordam kwam in 1947 nog in enkele Noordbrabantse dorpen voor.²²

OLIEMOLEN – 1522 – R429, F52

Jan Jan Cheel Damen erft van Digne Jacop Cocx, zijn vrouw: stede, huysinge ende erffnisse met hueren toebeh. metten slachmolen ende met noch een huysken daer by staende ende opte hovinge, ackerland en weylant daeraen liggende, een bunder, tot Vyffhuysen.

OLIEMOLEN – 1534 – R439, F56

Jan Jan Cheel Damen verk. Adriaenen Gheryt Meeuszone ende Peteren Gheryt Pigghen soen een erfpacht uyt syne huysinge, schuere, olymolen, hovinge en erffnisse met hueren toebeh. en erve, een bunder, oostwaerts aen sheeren strate.

OLIEMOLEN – 1536 – R441, 138V

Erfgen. Henric Lambrecht Nouts verk. Een huijs en erve metten olymolen ende sijnre toebehoirte, metten hove, tot Vyffhuysen, westwaerts aen sheeren strate, vercregen van Jan Jan Peterssen, die deze weer van Jan Mercelis Adriaensz vercregen hadde. Koper Adriaen Wouter Graeuwen.

OLIEMOLEN – 1538 – R443, F55-58

Krn. van Andries van Lyer X Anne van Eyndmer verk. Jacoppen Jan Blerincx: huysinge, olymolen oft slachmolen met allen heuren toebeh., hovinge en erffnisse metten erve, een bunder, daer wylen Jan Blerincx uutgestorven is.

OLIEMOLEN – 1543 – R448, 19V

den Oliemolen.

OLIEMOLEN – 1556 – R461, F87V

Cornelis Janssen van Ypelaer verk. Jan Goffin diemen noempt No Pays zeven Karolusgulden uyt de huysinge, schuere, olymolen, hovinge en erffnisse en toebeh. tot Vijffhuysen.

OLIEMOLEN – 1565 – R470, F188

De naekinderen van Jan Adr. Jans en de voirzone verk. Adr. Henr. Wils: de huysinge, olymolen, hovinge en erffnisse mette toebeh. en erve, een bunder, te Vyffhuysen.

OLIEMOLEN – 1616 – R515, F78

Erfgen. Jan van Ryen verk. Jan Goris Dyrven een affgebrande hoffstad met erve en toebeh. daer eertyds sekere huysinge en oliemolen op te staen plach, groot met de heelen sloot twit-

nig roeden, buyten de Haechdycksche poorte tegensover Keyzersmolen, westwaerts aende Molenstraete.

In een oliemolen werden zaden van vlas, koolzaad, huttentut en raapzaad 'geslagen', waardoor de olie eruit geperst werd. Het restant van raapzaad leverde de raapkoeken en van lijnzaad lijnkoeken, die als het eerste krachtvoer voor het vee gebruikt werden.

De molen stond mogelijk op het perceel, dat later het Fortuintje werd genoemd.

LAPORTE – 1734 – RH101, F120

D'Heer Ferd. Weymers en zijn zusters onderpand: een huysken, stielhuysken en hoff: La Porte, aenden Haagsche steenwegh.

Genoemd naar een Franse familie?

PAUWKE – 1693 – RH135, FOL. 112

Op 21 december 1692 hadden twee vrouwen die logeerden in de huysinghe: het Pauwken onder de Hage ontrent de Antwerpse Poorte, toecomende Anna van Bergen, weduwe Servaes van Nispen koolen en savooyen gestolen uit den hof van Guiliam Eloij, hovenier, RH135, fol. 112.

Op 28 oktober 1710 vond er een vechtpartij plaats in deze herberg. De waard Wighman Mulders wilde geen drank meer schenken aan enkele personen omdat ze al genoeg gehad hadden. Peter Ghoris Dirven nam daar geen genoegen mee en begon te schelden. De waard haalde een vork uit de keuken en probeerde Dirven daarmee te verdrijven. Ze vielen samen op het haardvuur. Hierna sprongen andere bezoekers ertussen en werden de twee gescheiden. Dirven trok daarna een mes en schold 'gij sijt eenen schelm, geuseduvel en een hoer'. Peter Adriaen Marchelissen aan wie ook drank was geweigerd trapte intussen de ruiten uit en probeerde de vrouw van Mulders naar buiten te trekken. RH136, fol. 244v, 245.

Is de herberg genoemd naar het dier?

PLASSENDONKVELDJE – 1575 – R479, 70v

Plassendonckvelt.

Bezit van de familie Van Plassendonk?

RAAPKOEK – 1530 – R706, F102

Henrick Mercelis Adriaens verk. Henrick Lambrecht Nouts zone een huys en erve met synre toebeh.: de Raepkoeck, een veertelsaet, int Roethe, neven de leeghstrate opten wech daermen ten Eemeren wairt gaet.

RAAPKOEK – 1568 – R714, F192

Juete Adr. Anthonissen weduwe Adr. Corn. Keyzers bezat de helft van het huys en erve met

syn toebel.: den Raepkoeck, mette erve daeraen liggende, een veertelsaet, int Ruethe neven de Leeghstrate daer men ten Eemeren waert gaet.

RAAPKOEK – 1601 – R718, F163V

Anthonis Adriaen Straetmans erve: den Raepcoeck, inde Leechstrate.

RAAPKOEK – 1613 – ND8974, 249V

Goeden tot Vyfhuijsen: den raepkoeck.

RAAPKOEK – 1636 – GP261, F102V

In den Raepcoeck.

RAAPKOEK – 1649 – R534, F269V

Jacob Marcelissen van der Avoirt onderpand: 1/3 paert in het huys: den Raepkoeck, opten Haechdijck.

RAAPKOEK – 1668 – GP263, 128

Lant aende Leechstrate: den Raepkoeck.

RAAPKOEKEN – 1697 – R732, 165V

Twee parcelen saei en weijlants: de Raepkoecken en de Geerden, een bunder.

Raapkoek is het restant dat bij het slaan van olie uit raapzaad ontstaat. Het produkt werd als eerste krachtvoeder aan het melkvee verstrekt. Raapkoeken werden ook wel eens gebruikt als meststof (bedorven raapkoeken?).

In het weiland den Raepkoeck, bezit van het Manhuis, was door Peter Jan Adriaensen, Geerit Jan Nooren en Clement Wouters van Castel een zak gevonden met daarin een jonge dode hamel. Op de zak stonden de blauwe letters P en B en een rode W, aan de andere kant stond een een rood teken een een rode kroon. De hamel was in de keel gestoken en 'de kleyn dermen' met de ingewanden waren er uit gehaald. Het beest was tussen 13 en 14 januari 1708 gestolen bij Jan Dingeman Lips, RH136, fol. 182.

REEP – 1553 – R711, 197V

Stuck lants: den Reep, negen lopensaet boven sRuyseners watermolen oostwaerts aende Weeghreyse, westwaerts aen sheeren strate.

Een reep is een lang, smal perceel.

REGENBEEMD – 1522 – R429, 40

den Reghenbeemd.

REGENBEEMD – 1766 – R1071

een perceel: den Reghenbeemd, onder de Pastorye van de Hage, is in de Fortificatien der stad ingegraven.

Beemd die bij regen onder water liep? Het toponiem kwam ook voor in Zundert en verder te Veghel, waar in 1368 den Reghenbeemt genoemd wordt, terwijl onder Aarle-Rixtel in 1447 de Reghenborch wordt vermeld.²³ In Hooge Mierde komt het toponiem Regenschot voor.²⁴

Bach schrijft: 'In Drabenderhöhe gibt es ein Regenwieschen; Man glaubt, dasz bei dessen Mahd jedes Jahr Regenschauer einsetzen, die die Heuernte verhindern oder vernichten'.²⁵ Dan hebben we dus te maken met een bijgeloof verbonden met het maaien van deze beemd. Maar hoe zit het dan met Regensburg te Aarle-Rixtel?

Een andere, minder waarschijnlijke, verklaring gaat er van uit van regen een bijvorm zou zijn bij een 'verhoogde zoom, grens':²⁶ dan zouden we aan moeten nemen dat regen een hypercorrecte vorm bij een is en dat lijkt niet erg voor de hand liggend.

RIJSBERGSEBAAN – 1665 – R538, F173

Buyten de Haeghe poorte, oostwaerts de Rysberghsche Baen.

Identiek met Antwerpsebaan, de huidige Oranjeboomstraat.

RIJSBERGSEWEG – 1655 – R535, 355

Den Rysberchschen wech.

Identiek met Rijsbergsebaan.

ROTE, TEN – 1508 – R417, F88v

Een stuck weyden, een veertelsaet, .. alsoo groot ende cleyn alst gelegen is in thRoete neve de strate van Buersteden op d'een syde en de Leeghstrate dairmen ten Emeren waert gaet op d'andere syde.

ROTE – 1613 – ND8974, F560v

Erve aende Weerreyse: de Root.

Dit is de naam van een stuk grond en een tiendklamp gelegen tegen de stad Breda.²⁷ De naam komt later wel voor als het Ruitje.

Root, rot, roet duidt op een ontginning van een bos, een rooing. In het Hooghout lag ook een tiendklamp genaamd het Ruitje.

RUISENAARSHOFSTAD – 1377 – CVB5109

jeghen sRucheneers hofstadt over gelegen.

Hofstad 'plaats waar een huis, een boerderij, een hof staat'. De familie Ruisenaars was eeuwenlang in het bezit van verschillende molens. In 1400 wordt genoemd Jan de Ruchener.²⁸

RUISENAARSWATERMOLEN – 1374 – CVB5109

uut tsRucheneers watermolen.

RUISENAARSWATERMOLEN – 1425 – G, 361

Den Molenbeemt ghelegghen bij des Ruysseeneers watermolen langs die Mercke.

RUISENAARSWATERMOLEN – 1527 – R705, F157V

Mercelis Gheryt Ruysenerszone wint voor zijn achterstallige erfpacht van tien lopen rogs sjaers op den onderpant.. de gerechtigheyt vanden watermolen buyten de Haighdyck die Anthonis de Ruysener en Jan de Ruyseners weduwe in handen hebben.

RUISENAARSWATERMOLEN – 1527 – R705, F154

De Watermolen: sRuyseners watermolen, buyten den Haeghdyc gelegen.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1530 – R706, F100V

Jan Lambrecht Ruyseners synre watermolen beneden den Haighdyc.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1532 – R706, F147V

Tegen sRuyseners watermolen.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1532 – R437, F3V

Wouters Jans van Colen neemt van Anthonie J.J. Ruyseners en van Jenneken Adr. de Bruyns wedue in pacht hon deel van sRuyseners watermolen mette wooninge, hovinge weyden en toebeh., voor vier jaar, ingaende Kerstavont te twelf uren. Berou na twee jaer. Pacht: 25 Karolusgulden per jaer te betalen St. Jansdach en kerstavont.

RUISENAARSWATERMOLEN – 1563 – R713, 286

Erffgen. Lysbeth Anth Mercelis Ruyseners verk. de Prince van Oraengien de geheele proprieteit van Ruyseners watermolen om by zyne Genade metten stroom van de riviere oft beke: de Weechreyse daarmede de watermolen te gaen plach. Belast met 27 zester, drie veertel en een lopen rogs en twee lopen mout. Het voirhuys mette molenhuys blijft van de familie. De molen hebben sy gesloopt en de stroom geruympt. Twee bemdekens en de Molendyc blyven oock van de familie.

RUISENAARSWATERMOLEN – 1563 – R713, 268V

Huys met twee cameren oft woningen ter plaetse daer sRuyseners watermolen te weesen plach, oostwaerts aende Weegreyse.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1607 – R719, F54

Weyden omtrent ter plaetse daer Ruijseners watermolen te wesen plach, suytwaerts aende Weereyse.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1634 – P124, F8

Beempden by Ruysenaers waetermolen: tHoeckvelt.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1713 – R737, F41V

Buijten de haaghdijxe poorte ontrent Ruijsenaers watermolen, oostwaerts sheeren baen.

RUISSENAARSWATERMOLEN – 1742 – GP272, F412V

By Ruysenaars watermolen.

Vergelijk Aert de Ruysener, 1474, D, fol. 16v; Jan den Rusener, priester, 1356, Cart. begijnhof, p. 28, 29; Ansen de Rusenare, 1368, Idem, p. 36; Jan die Rucheneer, 1379, Idem, p. 41. Zie verder onder Ruissenaarswatermolen, Boeimeer.

RUISENAARSWINDMOLEN – 1494 – R495, 67V

De Wyntmolen: Ruijseners wijntmolen.

RUISSENAARSWINDMOLEN – 1511 – CART. BEGIJNHOF, P. 146

Jan, natuerlick sone Jans de Ruysener, verk. drie gulden die zijn broeder Mercelis Jans Ruysenerszone schuldich is op syn huysinge.. buyten den Haeghdyck, tusschen s Ruyseners wyndmolen ende Dyrck wyndmolen.

RUISENAARSWINDMOLEN – 1575 – R715, F184

Stuck erfs by de werf van sRuyseners wyndmolen.

RUISENAARSWINDMOLEN – 1580 – R716, 72V

Erfs by de werf van sRuyseners wintmolen.

RUISSENAARSWINDMOLEN – 1605 – R718, 285

Corn. Mercelis van Biersteden verk. Gijsbr Merten Claes Stickers een stuck lants omtrent Ruijseners Wintmolen.

RUISENAARSWINDMOLEN, GROTE – 1551 – R711, 63

Berthelm. Corn. Meeus heeft indertyt aan Bern. Mercelis Ruyseners elf lopen rogs vercocht die afkomstig waren van Gielis Willems, zyn oude vader, te leveren opten Grooten Ruyseners wyndmolen onder de Vyerschare van de Hage.

RUISENAARS GROTE WINDMOLEN – 1556 – GABI, 2009

sRuijseners groote Wijndmolen.

Windmolen van de familie Ruisenaars. In 1415 worden genoemd: Aert die Ruceneer, Anse Rucheneers, Heyn die Ruceneer en Jan de Ruyseneer Ansems soene, G, fol. 34v, 34v, 7 en 59v. In 1310 wordt vermeld Janne die men heit Rusenaer, dezelfde die in 1321 genoemd wordt als Janne de Ruysenair.²⁹

RUT – 1415 – G, F2

Stuc lants ghelegghen over die brugge int Roet.

RUT – 1415 – G, F17

Lants int Roet.. metten westenende an die Kercwech.

RUT – 1510 – R419, F89V

Huys en erve tot Vyffhuysen in tRoethe neve de strate van Buersteden op deen side en dLeeghstrate daerneven.

RUT – 1530 – R706, F102

De Raepkoeck int Roethe.

RUT – 1568 – R714, F192

Huys: den Raepkoeck int Ruethe neven de Leeghstrate daer men ten Eemeren waert gaet.

RUT – 1569 – R714, F246V

Twee bunder goets: tRoet, vgls. schepenbrief van 1456.

Rut, rot, rode, 'rooiing', plaats waar bos gerooid is. Deze tiendklamp werd later ook wel met de naam Ruitje aangeduid. Zie ook onder Ruitje.

Schoblantswiel.

Wiel genoemd naar een familie Schobland.

In de veertiende eeuw komt Willem Scoblandt van Zevenbergen voor als leenman van een deel van Gageldonk.³⁰

SPIE – 1603 – R718, F235V, 236

Hooy ofte weylants, over Gampel, suytwaerts de spie.

SPIE – 1669 – R539, F211V

Twee stucken hooy ofte wylants.. daer jegenwoordich noch een redoute op staet.. over Gampel, suytwaerts de Spie.

Perceel met de vorm van een driehoek.

STAKELE, TER – 1634 – P124, F72

tBeempdeken ter Stakele neven de Vaert achter de huysinge van de Manhuys.

STAKELE, TER – 1699 – P126, F324V

Beemdeken Ter Stakele neven de Vaert aghter de huysinge.

Staak + lo: bosje bij een staak, een paal. Het toponiem moet al voor 1500 verdwenen zijn uit het spraakgebruik: (anders zou het ook nog in de in 1499 startende schepenbrieven voorkomen); alleen bewaard in de conservatieve cijnsboeken.

STEENWEG – 1709 – R735, F72

Buyten de Haaghe poorte aende suytzyde van de Haaghstraet ofte Steenwegh.

Eén van de eerste verharde wegen. Hier tussen Breda en Hage-dorp. Rond 1682 aangelegd als tolweg.

STELLENBEEMD – 1569 – R474, F90

Stuck beemden: den Stellebeemdt, 3/4 bunder, achter Vyfhuysen.

Waarschijnlijk te lezen als Steltbeemdt. Dan een langgerekte beemd in een punt uitlopend.

STELTBEEMD – 1601 – R718, 156V

Stuck beemden, 3/4 bunder: de Stelbeemdt, inde Donck.

STELTBEEMD – 1601 – R718, F172

Twee stucken beemden, d'een: den Stelbeemdt, 3/4 bunder ende d'ander een bunder, bijde in de donck, zoo onder Breda als de Hage respective gelegen.

Te lezen als Steltbeemdt. Beemd, 'hooiland', uitlopend in een lange, smalle punt.

TEERPOT – 1664 – R726, 279

Huysinge: de Terpot gecocht door J. Prs. van Baerle en Margrita Laureysssen van Galder (Breda?).
Ter, 'teer'. Een teerpot kwam op vrijwel iedere boerderij voor: de wanden van de schuur moesten er mee onderhouden worden.

TURFVAART – 1700 – R733, F92V

Weyden aen wedersyde van de Torffvaert ofte Weerijse, achter daer Ruysenaers watermolen te staen plagh.

Blijkbaar werd de Weerijs ook aangeduid met Turfvaart.

VAART – 1634 – P124, F72

Beempdecken ter Stakele, neven de Vaert.

VAART – 1665 – R538, F184, 185

De Fuyck, noortwaerts aende Torffvaert.

Bedoeld is de turfvaart, die rond 1619 werd aangelegd.

VEEGTAS – 1708 – R735, F61

Een perceel hoffs en erve: de Veeghtesse, een bunder, buyten de Haaghdycx poorte der stadt Breda neven de Antwerpse baene.

Vijgtas, een vormaanduiding, een perceel lijkend op een dergelijke tas? Of verband met een familie Vijgh?

VELDJE – 1843 – N34, 57

een perceel weiland: het Veldeken, bij het riviertje de Gampel, 43 roeden (I 433b).

VELDJE – 1848 – N158, 956

Veldeke.

VERBRANDE MAN – 1710 – R736, F35

Aende suytsyde van den Haaghstraete ofte Steenwegh ter plaetse genaemt den Verbranden Man.

VERBRANDE MAN – 1710 – R736, F40V

een perceel saeylant: den Verbranden Man, twee gemet, aende Haeghstraet ofte Steenwegh.

Plaats waar iemand door een ongeluk verbrand was? Blikseminslag?

VERLAAT – 1665 – R538, 184V

Achter den Watermolen aent Verlaet.

Verlaat, 'sluis'.

VIJFHUIZEN – 1433 – ASB20, 239V

Beemden cum fundo, buyten Viifhuysen.

VIJFHUIZEN – 1510 – R419, F89V

Vyffhuysen.

VIJFHUIZEN – 1527 – R705, F120

Tot Vyfhuysen onder der vyerscharen van Breda.

VIJFHUIZEN – 1634 – P124, F21

Achter Vyfhuysen int goor.

VIJFHUIZEN – 1644 – R533, F129

Saeylant tot Vijffhuijsen onder Breda, noortwaerts aen den Manhuys opten Haechdyck.

VIJFHUIZEN – 1699 – P127, F485

Weyden te vijf Huijsen.

VIJFHUIZEN – 1718 – ND8997, F11V

Beemt te Uijthuysen.

Deze nederzettingsnaam komt verspreid in de Baronie voor, bijvoorbeeld te Alphen, Oosterhout, Den Hout; ook in Tilburg enzovoorts. De benaming is duidelijk: een gehucht van vijf huizen. Dat aantal kan natuurlijk door brand of oorlogsgeweld verminderd zijn of door nieuwbouw vermeerderd zijn. Vergelijk Gielis Mathys Vyffhuysens, 1529, R706, fol. 33v. De nederzetting lijkt na 1700 verdwenen. Als gevolg van de Tachtigjarige Oorlog?

De in 1433 genoemde 'beemden cum fundo' betekent: beemden met de ondergrond. Soms werden beemden verkocht voor een bepaalde termijn, bijvoorbeeld twintig jaar om de turf eruit te kunnen halen. Hier dus niet.

VIJFHUIZENESTRAAT – 1597 – VAN GOOR, P. 300, 301

Nae de Vyfhuysenstraet.

VIJFHUIZENESTRAAT – 1658 – R536, F184V, 185

Buijten de Haechdijsche poorte inde Vijffhuijsstraete.

VIJFHUIZENESTRAAT – 1681 – R729, F184

In d'Aabroeck, westwaerts de Vijff Huijs straet.

VIJFHUIZENESTRAAT – 1787 – RH112, 31

Aan de Vyffhuyzenstraat.

VIJFHUIZENSTRAAT – 1668 – GP263, 135V

De Vijffhuijse straet.

Straat naar het gehucht Vijfhuizen.

VIJGTAS – 1635 – R723, 129

Eenen acker: De Vechtes, oostwaerts aende Antwerpsche Bane, suytwaerts en noortwaerts aent straetken vanden Cleyberch.

VIJGTAS – 1646 – R724, 260V

Stuck lants: de Veightesse, een bunder, buyten de Haegdycksche poort tegens Ruysenaers wintmolen, oost

aende straete, zuyt aent Meulenstraetken.

VIJGTAS – 1647 – R534, 22V

Voightesse, een bunder.

VIJGTAS – 1668 – GP263, F93V

Lant aen d'Oude watermolen: den Veeghtas, drie gemet, honderd roeden.

VIJGTAS – 1709 – R735, F61

Cornelis Oerssen der medicijnen doctor tot Halten, Marq.t van B. o. Zoom, procuratie hebbend van Jacob van Aerssen van Boekelo verk. Martinus Roovers een perceel hoff en erve: de Veeghtesse, een bunder, Buyten de Haeghdijcx Poorte.. neevens de Antwerpse Baene. Aangekomen van Corn. Van Aerssen, heer van Wernhout, 1708, 7 december.

VIJGTAS – 1742 – GP272, F22

Drie gemet aende Oude Watermolen: de viegtas.

VIJGTAS – 1750 – GP287, F12, F81V

Drie gemet, honderd roeden. aan de Oude Watermolen: de Viegtas, tevoren Jacob van Meel weduwe. Habet Adr. Abraham Bakkers krn.; Anna Elisabeth Flooren weduwe Sieur Adriaen Kerstens: eene huysinge met drie gemet, honderd roeden land aen de oude Watermolen: de Viegtesse, tevoren de weduwe Jan Adr. Abraham Bakkers, by testamente 9 juli 1767.

VIJGTAS – 1758 – RH107, F32V

Een perceel hof en erve, thans zaaylant: de Veeghtesse, een bunder, buyten de Haagse poorte der stad Breda, neevens de Antwerpse Baene.

Vijgtas, 'vijgenmand'. Vijg was ook een familienaam. Vergelijk Govaert Govaert Vych, 1668, R727, fol. 195v; Govaert Vygh X Angeneta Keysers, 1670, R727, fol. 301v. In Roosendaal wordt in 1744 een huis de Veegtas genoemd; men vergelijkt daar met de Vegetas, een gehucht bij Escharen.³¹

VRACHTWAGEN – 1655 – R726, F27

Adriaentken Niclaes Peeter Eyckmans weduwe Anthonis Wissens, nu echtgenote van Peeter van der Burcht, e.a. hebben in erfmingelinge tegen Michiel Pr. Schoenmaeckers X Cathelyn Fransen van Arendonck een half huys: den Vrachtwagen, op ten Haeghdyck binnen Breda, tegen een perceel saeylant in Vuchtschoot.

Een vrachtwagen was een grote, vierwielige wagen, dienend voor transport over grote afstanden. Hier de naam van een uitspanning (waar dergelijk wagens aan plachten te leggen).

WATERMOLEN, OUDE – 1533 – R706, F207

Buyten den Haighdyck, tusschen den Ouden Watermolen en de groote Wyndmolen.

WATERMOLEN, OUDE – 1668 – GP263, F63

Lant aen d'Oude watermolen.

WATERMOLEN, OUDE – 1750 – GP287, F81V

Huysinge aende Oude Watermolen.

Is bedoeld de Ruisenaarswatermolen?

WATERSTAP – 1523 – R429, F220

Weyden buyten den Haighdyck tegens d'Waterscap over de strate.

WATERSTAP – 1560 – R465, F34

Dachterste half buynder, omtrent sRuyseners watermolen tegens de waterstap over.

WATERSTAP – 1569 – R714, F250V

Huysinge.. onder de Vyerschare van de Hage, oostwaerts aenden Weechreyse, noortwaerts aende Waterstap.

WATERSTAP – 1612 – R719, 295

Bij de Waterstap.

WATERSTAP – 1612 – R719, 287

Dijrck Geerijtsen van Alenborch verhuert Adr. Corn. Geert Tijssen zijn huijs en erve: den Waterstap buijten de Haechdycksche poorte achter Ruijsenaers Wijntmolen, in de somer van 1612 nieut getimmert.

WATERSTAP – 1612 – R719, 253

Aenden Waterstap.

WATERSTAP – 1615 – R720, 105

Den cleybeemt omtrent de Waterstap.

WATERSTAP – 1672 – R540, F?

De Waterstap.

Stap, overstap, bestaande uit in het water gelegde stenen waarmee men een waterloop droogvoets kon passeren.

WEEL – 1563 – R713, 267V

Tot aen den weel van Sruyseners watermolen.. oostwaerts aenden Molenweel.

Een weel is hier geen kolk die na dijkdoorbraak is ontstaan, maar een wiel bij een watermolen, een stuwmeertje.

WEERIJS – 1580 – R716, 63

Beemden opte Merck tegens Ruijseners wyndtmolen over, oostwaerts aende Merck daer de Weechreijse in compt.

Weerijs, in oudere vormen Weghereyse, betekent waarschijnlijk 'de vlechtende stroom'. Weeg houdt verband met weegt 'gevlochten wand van wilgentenen' en rese betekent stroom.³²

WINDMOLEN – 1377 – CVB5109

Die grote Wyndmoelne.

WINDMOLEN – 1530 – R706, F85

Tusschen de watermolen en de wyndmolen buyten de Haeghsyck, oostwaerts aende Marck.

WINDMOLEN – 1668 – GP263, 134

lant daer de wintmolen opte staen placht metten molenwerft.

WINDMOLEN, KLEINE – 1523 – R429, F220

Tusschen de twee wyndmolens, noortwaerts aen de Cleyn Wyndmolen.

WINDMOLEN, GROTE – 1523 – R429, F220

Anthonis en Aert Mercelis Ruyseners delen ieder de helft van der Grooter Wyndmolen.

WINDMOLEN, VOORSTE – 1524 – R430, F20

Beemden omtrent den Voirste Wijnmolen.

ZAART – 1295 – ST. BERNAARDS, CART. B 11

Beemd van W. de Beymere situm apud Ghempel vulgariter dicendo Zart.

ZAART – 1529 – R706, F33V

Stuck beemden: de Zaert, gelegen over Gampel.

ZAART – 1634 – P124, F72

Beemt in de Saert.

Zie Zaart onder Boeimeer.

ZANDAKKER – 1667 – R538, F277

Een half bunder lants: den Santacker, in de Gooren.

ZANDGRAVE – 1634 – P124, F94V

Een bunder beempden inde Santschelle: de Santgrage.

Perceel waar zand opgegraven werd, wit zand. Grage<grave?

ZANDSCHELLEN – 1634 – P124, F94V

Een bunder beempden inde Santschelle: de Santgrage.

Een zandschel is waarschijnlijk een zandige hoogte temidden van moer- of beemdgebied.

NOTEN

- 1** Buitenhuis, p. 68, 69.
2 Buitenhuis, p. 60.
3 Woordenboek der Nederlandsche Taal, II, kolom 2659.
4 Osta, W. van: Donk, semantisch en etymologisch, Naamkunde 24 (1992), p. 110.
5 Zie Buiks (1997), p. 56.
6 Moerman, p. 75.
7 Verdam, p. 196.
8 WNT, VI, kolom 1067.
9 GAB, Afd. III-21, nr. 353.
10 G, fol. 8, fol. 2 en fol. 8v.
11 GAB, Afd. III-21, nr. 354, fol. h, fol. d en fol. i.
12 GAB, Afd. III-8, nr. 899, fol. 4, fol. 5v.
13 RANB, Collectie Cuypers van Velhoven 574, punt 4.
14 Hupperetz, Wim: Het geheugen van een straat, Achthonderd jaar wonen in de Visserstraat te Breda, Utrecht (2004), p. 27.
15 Moerman (1954), p. 94; Gysseling (1960), p. 403.
16 De Vries, p. 244.
17 Passen, R. van en K. Roelants: Toponymie van Wilrijk, Nomina Geografica Flandrica, Monografieën 7 (1967) s. v.
18 Maréchal, Griet: Lepre in Vlaanderen, Spieghel-Historiael (1980), pp. 137-142.
19 Buiks, Chr.: Teteringen (1990), p. 137.
20 Ebinge Wubben, Susa: Leven als doodverklaarden, Leproenzorg in Europa (500-1800), Zeist (1993), p. 39.
21 Verdam, p. 536 laat beide interpretaties open.
22 Buitenhuis, p. 425.
23 Beijers en Van Bussel, p. 29.
24 Gisbergen, Jan van: Myrtha, Een blik in het verleden van Hooge Mierde (1982) p. 127.
25 Bach, Adolf, II, p. 432.
26 Helsen, J.: Toponymie van Noorderwijk, Nomina Geographica Flandrica, Monographieën III, Tongeren (1944) s. v.
27 Hage 10 (1980), p. 138.
28 GAB, Afd. III-21, inv. nr. 353.
29 Buiks (1994), p. 414.
30 Boeren, P. C.: Gageldonk en Hambroek, Jaarboek de Oranjeboom, 12 (1959), p. 125.
31 Hasselt, R. van en A. Weijenen: De Plaatsnamen van Roosendaal, De Ghulden Roos 11 (1948), p. 190.
32 Buiks (1997), p. 36.

COLOFON

Titel: Veldnamen in de voormalige gemeente Princenhage

Erfgoedrapport Breda 60

Auteur: Chr. Buiks

Kaarten: H. de Kievith

Objectfoto's: A. Schut

Eindredactie: G. Otten, H. de Kievith

Ontwerp en lay-out: Studio Maaike Klijn

De auteur heeft zijn best gedaan de rechthebbenden op de illustraties te achterhalen. Degenen die menen rechten te hebben kunnen zich met hem in verbinding stellen.

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2018

 Gemeente Breda

Ruimtelijk Economisch Domein
Team Erfgoed
Postbus 90156
4800 RH Breda